

บทที่ 2

กรอบแนวคิด ทฤษฎี และวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้รวบรวมรายละเอียด และได้กำหนดหัวข้อที่ศึกษาตามลำดับ ดังนี้คือ

1. เด็กวัยเรียน (School age children)
2. กระบวนการเรียนรู้ (Learning process)
3. วิธีป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศ (Sexual abuse prevention)

เด็กวัยเรียน

เด็กวัยเรียนหรือวัยเด็กตอนปลาย เริ่มตั้งแต่อายุ 6 ปี จนถึงอายุประมาณ 12 ปี เป็นระยะพัฒนาการที่ยาวถึง 6-7 ปี เริ่มตั้งแต่เด็กเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา (ป. 1) จนจบชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ป. 6)

ลักษณะเด็กวัยเรียน

พัฒนาการทางร่างกาย

1. การเจริญเติบโตทางร่างกายของเด็กวัยเรียนจะช้ากว่าเด็กวัยอนุบาล โดยทั่วไปเด็กจะมีรูปร่างสูงและค่อนข้างจะผอมกว่าเด็กอนุบาล ตอนแรกราวๆ อายุ 6-7 ปีของวัยนี้ เด็กชายจะโตกว่าเด็กหญิง แต่ตอนหลังระหว่างอายุ 12-13 ปี เด็กหญิงจะโตกว่าเด็กชาย เพราะเด็กหญิงจะเข้าสู่วัยแรกเริ่ม (Puberty) เร็วกว่าเด็กชายราว ๆ 2 ปี (Tanner, 1970 อ้างถึงใน สุรางค์ โคว์ตระกูล)
2. ความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความสูงและน้ำหนัก อาหารที่ถูกส่วนมีความสำคัญในการเจริญเติบโตของเด็กมาก เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐกิจและสังคมต่ำ มักจะมีรูปร่างเล็กกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐกิจและสังคมสูง
3. เด็กหญิงที่มีความเจริญเติบโตทางร่างกายเร็วกว่าเพื่อนวัยเดียวกัน มักจะมีปัญหาทางการปรับตัว จะรู้สึกว่าตนโตกว่าเพื่อนและมีการแยกตัวออกจากเพื่อน สำหรับเด็กชายที่มีความเจริญเติบโตเร็วกว่าเพื่อนในวัยเดียวกันจะมีการปรับตัวได้ดี
4. พัฒนาการของกล้ามเนื้อ กระดูก และประสาทจะเพิ่มขึ้น เด็กชายมีพัฒนาการของกล้ามเนื้อเร็วกว่าเด็กหญิง การใช้ทักษะของการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับกล้ามเนื้อใหญ่ ๆ ใช้

การได้ตีเมื่ออายุประมาณ 7 ปี การใช้และบังคับกล้ามเนื้อต่างๆทั้งใหญ่และย่อยจะดีขึ้นมาก และสามารถที่จะประสานงานกันได้ดี ฉะนั้นเด็กวัยนี้จึงสนุกในการทดลองความสามารถ เช่น การกระโดดสูง กระโดดกระชະทางไกล ๆ กระโดดเชือก เล่นเตะฟุตบอล โยนฟุตบอล และ ดึงจักรยาน เด็กวัยนี้พยายามที่จะฝึกทักษะทางการเคลื่อนไหว เพื่อไม่ให้เหนื่อยหน้าเพื่อน เด็กบางคนอาจจะทดลองฝึกทักษะใหม่ๆโดยลืมนึกถึงอันตราย บางครั้งก็เจ็บตัวได้ มีอุบัติเหตุในการเล่น

5. การประสานระหว่างมือและตาของเด็กวัยนี้จะดีขึ้น เด็กสามารถที่จะอ่าน เขียน และวาดรูปได้ดีขึ้น กิจกรรมในโรงเรียนควรจะสนับสนุนให้เด็กได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการวาดรูปและศิลปะต่าง ๆ เช่น การปั้นรูป การแกะสลัก

6. เด็กวัยนี้บางทีจะมีกิจกรรมอย่างไม่เห็นคเหนื่อย และมักจะประกอบกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอยู่เสมอ เด็กวัยนี้มักจะใช้เวลาส่วนมากอยู่กับเพื่อน ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

พัฒนาการทางบุคลิกภาพ

ทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพ ที่จะนำมาอธิบายบุคลิกภาพของเด็กในวัยเรียนที่มีอายุระหว่าง 6-12 ปี คือ ทฤษฎีของ Freud และ Erikson Freud เรียกว่าวัยเรียนว่าขั้นแฝง (Latency) ซึ่งหมายความว่า เป็นวัยที่เด็กเก็บกดความต้องการทางเพศ หรือเป็นระยะที่ความต้องการทางเพศสงบ เด็กในวัยนี้มักจะรวมกลุ่มกับเพื่อนเพศเดียวกัน เด็กชายจะเล่นกับเด็กชาย และเด็กหญิงจะเล่นกับเด็กหญิง เด็กวัยนี้จะมีมโนธรรม รู้จักว่าอะไรผิด อะไรถูก โดยใช้มาตรฐานจริยธรรมของผู้ใหญ่เป็นเกณฑ์ Erikson เรียกระยะของเด็กวัยเรียนว่า ความต้องการที่จะทำกิจกรรมอยู่เสมอ และความรู้สึกด้อย (Industry v.s. Inferiority) เขาไม่เห็นด้วยกับ Freud ที่ว่า ความต้องการทางเพศของเด็กวัยนี้สงบลง Erikson อธิบายว่า ความต้องการทางเพศยังคงอยู่ แต่แปรเปลี่ยนเป็นพลังงานอย่างอื่น เด็กวัยนี้จะไม่อยู่เฉย ฉะนั้น บิดา มารดา และครู จะต้องหาทางส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กวัยนี้ได้ประสบความสำเร็จ เพื่อจะได้ช่วยสร้างอัตมโนทัศน์ที่ดี มีความภูมิใจว่าตนเป็นผู้มีสมรรถภาพ ถ้าเด็กวัยนี้ประสบกับความล้มเหลว จะมีปมด้อย มีอัตมโนทัศน์ที่ไม่ดี การจัดสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนที่เปิดโอกาสให้เด็กวัยนี้ได้ทดลองทักษะต่าง ๆ และมีโอกาสที่จะพบความสำเร็จตามความสามารถของแต่ละบุคคล เป็นสิ่งที่ครูควรกระทำ

พัฒนาการทางอารมณ์และสังคม

แม้ว่าเด็กวัยเรียนจะเรียนรู้การควบคุมอารมณ์ แต่ผู้ใหญ่ควรคำนึงถึงความแตกต่างกันของเด็ก เด็กบางคนยังมีความกลัวสัตว์ เช่น งู แม่ว่าจะเป็นงูที่ไม่มีพิษ กลัวความมืด กลัวที่สูง กลัวฟ้าร้อง ฟ้าผ่า แต่สิ่งที่เด็กวัยนี้กลัวที่สุดก็คือ กลัวว่าจะถูกล้อ เพราะแตกต่างกับเพื่อน นอกจากความกลัว เด็กวัยนี้ยังมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการเรียน กลัวว่าจะสอบไม่ได้ จะถูกทำโทษ หรือกลัวว่าเพื่อนจะไม่ชอบ ถ้าเด็กมีความวิตกกังวลมากอาจจะแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกัน บางคนอาจจะซึมไม่ตั้งใจเรียน นอนหลับในห้องเรียน บางคนแสดงออกโดยการไม่อยู่นิ่ง มีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย หรือแสดงพฤติกรรมที่ทำให้ความแปลกใจให้กับคนอื่น เด็กวัยนี้เวลาที่มีอารมณ์โกรธ อาจจะมีการต่อสู้กันทางร่างกาย หรือด้วยวาจาโดย การล้อหรือตั้งสมญา พุดจาถาดถาง ชู่ หรือ บางครั้งอาจจะไม่พูดกับคนที่ทำให้โกรธ การแสดงอารมณ์โกรธจะแตกต่างกันในระหว่างเด็กชายและเด็กหญิง เด็กหญิงอาจจะร้องไห้เวลาโกรธ

นอกจากนี้ เด็กวัยนี้เป็นวัยที่เต็มไปด้วยความร่าเริงปีติเบิกบาน เด็กจะสนุกในการเล่นจากการที่ประสบความสำเร็จในกิจกรรมที่ทำ ทั้งด้านการเรียนและในการเล่นเกมส์ต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ เด็กจะต้องประสบความสำเร็จ รู้ว่าตนมีสมรรถภาพ

สำหรับพัฒนาการทางด้านสังคม เด็กวัยนี้จะมีสังคมพิเศษเฉพาะ คือ เด็กมักจะรวมกลุ่มตามเพศ การเล่นเกมต่าง ๆ มักจะแบ่งตามเพศ เพื่อนจะมีความสำคัญต่อพฤติกรรมทัศนคติ และค่านิยมของเด็กวัยนี้ เด็กที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนๆ ในวัยนี้ จะไม่มีปัญหาในการปรับตัวเวลาที่เป็นผู้ใหญ่ เด็กวัยนี้เป็นวัยที่เริ่มใช้เวลาส่วนมากอยู่กับเพื่อน และเริ่มเรียนรู้ที่จะให้ความร่วมมือ รู้จักให้และรับ เด็กจะใช้เวลากับเพื่อนร่วมวัยมากขึ้น เพื่อนร่วมวัยเป็น Socialization agent ที่สำคัญ เด็กจะเลียนแบบพฤติกรรมต่างๆจากเพื่อน เพื่อนเป็นผู้ที่ให้แรงเสริม ขณะเดียวกันจะเป็นผู้ประเมิน พฤติกรรม ให้คำติชม ดังนั้น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนจึงสำคัญมาก จากการวิจัยพบว่าเด็กวัยเรียนเป็นวัยที่มีความสุข มีความพึงพอใจเกี่ยวกับวัยของตน ตรงข้ามกับเด็กวัยรุ่นซึ่งไม่มีความพึงพอใจวัยของตน วัยรุ่นบางคนอยากกลับไปอยู่ในวัยเรียนเพราะเป็นวัยที่มีความสุข บางคนอยากเป็นผู้ใหญ่เร็วขึ้น และเมื่อถามผู้ใหญ่ว่า วัยไหนเป็นวัยที่มีความสุขมากที่สุด ส่วนมากจะบอกว่าวัยเด็กประถมศึกษาผู้ใหญ่บางคนสามารถเล่าเหตุการณ์และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในวัยนั้นได้เป็นอย่างดี

พัฒนาการทางสติปัญญา

Piaget ได้แบ่งขั้นพัฒนาการของสติปัญญาออกเป็น 4 ขั้น คือ

1. ขั้น Sensori-motor (แรกเกิด - 2 ปี)
2. ขั้น Preoperational (2 ปี - 7 ปี)
3. ขั้น Concrete operation (7 ปี - 11 ปี)
4. ขั้น Formal operation (12 ปีขึ้นไป)

พัฒนาการทางด้านสติปัญญาและความคิดของเด็กวัยเรียนอยู่ในขั้น Concrete operation เด็กวัยนี้สามารถสร้างกฎเกณฑ์ในการแบ่งสิ่งแวดล้อมออกเป็นหมวดหมู่ได้ สามารถเข้าใจเหตุผลว่า ของที่มีขนาดเท่ากัน แม้ว่าจะแปรรูปร่างก็ยังคงมีขนาดเท่าเทียมกัน หรือคงตัว และเข้าใจความหมายของการเปรียบเทียบว่าของจะสูงกว่า น้อยกว่า หรือมากกว่า มากหรือน้อยไม่เป็นที่เด็ดขาด หรือเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ในตัว (Absolute) แต่ขึ้นอยู่กับว่าเปรียบอะไรกับอะไร Piaget สรุปลักษณะของความคิดเชาวน์ปัญญาของเด็กวัยเรียนไว้ดังต่อไปนี้

1. การสร้างภาพในใจ (Mental representations) เด็กในวัยนี้สามารถที่จะวาดภาพความคิดในใจได้ ซึ่งตรงข้ามกับเด็กในวัย 2-7 ปี ซึ่งไม่สามารถที่จะทำได้ ถ้าหากจะถามเด็กอายุ 5 ปี หลังจากกลับจากโรงเรียนใกล้ ๆ บ้าน ให้บอกทางไปโรงเรียน เด็ก 5 ปี จะไม่สามารถบอกได้ แต่เด็กอายุ 7-11 ปี จะสามารถบอก อธิบาย หรือเขียนแผนที่ได้
2. ความคงตัวของสสาร (Conservation) เด็กในวัยนี้สามารถที่จะบอกได้ว่าของเหลวหรือของแข็งจำนวนหนึ่งจะมีจำนวนคงที่ แม้ว่าจะเปลี่ยนแปลงรูป หรือสถานที่วาง เป็นต้น
3. การคิดเปรียบเทียบ (Relational terms) เด็กในวัยนี้สามารถที่จะคิดเปรียบเทียบได้ และสามารถเข้าใจว่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะใหญ่กว่า มากกว่า น้อยกว่า ให้ขึ้นอยู่กับว่าเปรียบเทียบกับอะไร เช่นเดียวกับความมืดและสว่าง ขึ้นอยู่กับว่าเปรียบเทียบกับอะไร เข้าใจว่าของต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กัน ไม่ใช่เป็นสิ่งที่สมบูรณ์ในตัว (Absolute) นอกจากนี้เด็กวัยนี้จะเข้าใจความหมายของส่วนรวมและ ส่วนย่อย
4. การแบ่งกลุ่มหรือจัดกลุ่ม(Class inclusion) เด็กวัยนี้สามารถตั้งเกณฑ์ที่จะช่วยแบ่งหรือจัดสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเขาเป็นหมวดหมู่ได้ เช่น เข้าใจว่าสามารถจะแบ่งสุนัข แมว ม้า รวมกันได้ เพราะเป็นสัตว์ 4 เท้าเหมือนกัน ถ้าเอาลูกกวาดสีต่าง ๆ จำนวนต่างกัน เช่น ลูกกวาดห่อด้วยกระดาษสีเหลือง 8 อัน และห่อด้วยกระดาษสีน้ำตาล 4 อัน และตั้งคำถามว่า “ลูกกวาดสีเหลืองมีมากกว่า หรือลูกกวาดมีมากกว่ากัน” เด็กวัยนี้จะตอบว่า “ลูกกวาด” ซึ่ง

ตรงข้ามกับเด็กวัย 5 ขวบ ที่จะตอบว่า"ลูกกวาดสี่เหลี่ยม" เพราะการรับรู้จะบอกให้เด็กรู้ว่าลูกกวาดสี่เหลี่ยมมีมากกว่าสี่น้ำตาล และไม่เข้าใจว่าลูกกวาดสี่เหลี่ยมเป็นส่วนหนึ่งของลูกกวาด

5. การเรียงลำดับ (Serialization and hierarchical arrangement) เด็กวัยนี้สามารถที่จะจัดของตามลำดับความหนัก ความยาวได้ เช่น เอาไม้ขนาดต่างๆกัน และบอกให้เรียงระดับตามความยาว เด็กวัยนี้จะทำได้อย่างง่ายดาย

6. การคิดย้อนกลับ (Reversibility) เด็กวัยนี้สามารถที่จะคิดกลับได้ เช่น จะคิดได้ว่า ถ้า $5+7=12$ จะตอบปัญหาได้ว่า $12-7$ จะได้ 5 หรือ $12-5$ ได้ 7 เป็นต้น

สรุปแล้วพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กวัยเรียนก้าวสู่วุฒิภาวะอีกระดับหนึ่ง คือสามารถเข้าใจในสิ่งที่ตนได้รับรู้มารวบรวมเป็นระบบแบบแผน รู้จักสัญลักษณ์ และความหมายของสิ่งต่าง ๆ เข้าใจความสัมพันธ์เรื่องเหตุและผล รู้จักคิดแก้ปัญหาเป็นขั้นตอนและย้อนกลับได้ จึงมีความสามารถในการอ่านและเขียน การคำนวณ การเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ สังคม ตลอดจนเรื่องราวเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไป

การเรียนรู้ (Learning)

การเรียนรู้ Hilgard (1983 อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2534) กล่าวว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถาวร โดยมีผลมาจากความเข้าใจ การฝึกหัด การเก็บความรู้

Gagne (1985) ได้อธิบายความหมายของการเรียนรู้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงอารมณ์ หรือความสามารถของมนุษย์ ซึ่งจะสามารถสังเกตเห็นได้ และไม่ใช่ว่าผลเนื่องมาจากกระบวนการเจริญเติบโตของร่างกาย การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรม ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากมนุษย์ได้รับประสบการณ์ภายใต้สถานการณ์การเรียนรู้ (Learning situation) ต่าง ๆ จึงทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเจตคติ ความสนใจหรือค่านิยม

การเรียนรู้โดยการสังเกต หรือเลียนแบบ

Bandura กล่าวว่า การเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน พฤติกรรมของคนเราส่วนมากจะเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational learning) หรือ การเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling) สำหรับตัวแบบไม่จำเป็นจะต้องเป็นตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจจะเป็นตัวแบบสัญลักษณ์ เช่น ตัวแบบที่เห็นในโทรทัศน์หรือภาพยนตร์ หรืออาจจะเป็นภาพการ์ตูน หนังสือก็ได้ นอก

จากนี้คำบอกเล่าด้วยคำพูดหรือข้อมูลที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรก็เป็นตัวแบบได้ การเรียนรู้โดยการสังเกตไม่ใช่การลอกแบบจากสิ่งที่สังเกตโดยผู้เรียนไม่คิด คุณสมบัติของผู้เรียนมีความสำคัญ เช่น ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถที่จะรับรู้สิ่งเร้าและสามารถสร้างรหัสหรือกำหนดสัญลักษณ์ของสิ่งที่สังเกตเก็บไว้ในความจำระยะยาว และสามารถเรียกใช้ในขณะที่มีสังเกตต้องการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ

หลักการทั่วไปของการสอน โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura

1. บ่งชี้วัตถุประสงค์ที่จะให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมหรือเขียนวัตถุประสงค์เป็นเชิงพฤติกรรม

2. แสดงตัวอย่างของการกระทำหลาย ๆ ตัวอย่างซึ่งอาจจะเป็นบุคคล การ์ตูน ภาพยนต์ วิดีทัศน์ โทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

3. ให้คำอธิบายควบคู่ไปกับการให้ตัวอย่างแต่ละตัวอย่าง

4. ชี้แนะขั้นตอนของการเรียนรู้โดยการสังเกตแก่นักเรียน เช่น แนะนำให้สนใจสิ่งเร้าที่ควรจะใส่ใจหรือเลือกใส่ใจ

5. จัดเวลาให้นักเรียนมีโอกาสที่แสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ เพื่อดูว่านักเรียนสามารถที่จะกระทำโดยการเลียนแบบได้หรือไม่ ถ้านักเรียนทำไม่ถูกต้องอาจจะต้องแก้ไขวิธีสอน หรืออาจจะแก้ที่ตัวผู้เรียน

6. ให้แรงเสริมแก่นักเรียนที่สามารถเลียนแบบได้อย่างถูกต้อง เพื่อจะให้นักเรียนมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้และเป็นตัวอย่างแก่นักเรียน นักจิตวิทยาได้ใช้หลักทฤษฎีการเรียนรู้ในการสังเกตในการเรียนรู้ ความคิดรวบยอด (Concept learning) การแก้ปัญหา (Problem solving) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) รวมทั้งการสอนวิชาต่างๆตั้งแต่คณิตศาสตร์ ถึง คณิตศาสตร์ ปรากฏว่าผลที่ได้รับสนับสนุนความคิดที่ว่าหลักการของทฤษฎีการเรียนรู้โดยการสังเกตสามารถนำไปประยุกต์ในห้องเรียนได้ เพื่อช่วยครูให้ปรับปรุงการสอนของตน และในขณะเดียวกันครูอาจช่วยให้เพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันกับนักเรียน เป็นตัวแบบที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งการใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ด้วย

การเลือกสื่อในการเรียนการสอน (Selecting media for instruction)

การเรียนการสอนที่มุ่งก่อให้เกิดผลต่อการเรียนรู้นั้นมีหลายวิธีและวิธีหนึ่งที่สำคัญคือ การใช้สื่อ(Media) สื่อที่นำมาใช้ทางการศึกษานั้นจะหมายถึง สิ่งต่างๆที่นำมาประกอบกัน หรือระบบของสิ่งต่างๆที่ใช้ในการสื่อสารหรือสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นในการเรียนการสอนที่ส่งมาถึง

ผู้เรียน สื่อไม่ได้เป็นตัวส่งมอบหรือตัวกำหนดการสื่อสาร แต่สื่อจะมีจุดมุ่งหมายเฉพาะในตัวเอง ดังนั้นเนื้อหาต่างๆในการสื่อสารจะถูกส่งมอบโดยผ่านมาทางสื่อ ซึ่งอาจจะมีความสัมพันธ์หรือไม่สัมพันธ์กันก็ได้ ทั้งนี้เนื้อหาดังกล่าวจะสร้างสรรค์ได้ก็โดยผู้ที่กำหนดการเรียนการสอนหรือตัวครูผู้สอนเป็นสำคัญ การส่งมอบจึงเป็นหน้าที่ที่จะต้องประกอบกันไปกับการใช้สื่อเพื่อก่อให้เกิดผลการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

เมื่อการเรียนการสอนได้มุ่งที่จะก่อให้เกิดผลการเรียนรู้แล้ว การเลือกใช้สื่อจึงต้องทำให้สอดคล้องกัน การเลือกสื่อที่ตรงตามเหตุการณ์จะทำให้เกิดความพร้อมอันเป็นตัวกำหนดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังเป็นตัวที่ช่วยกำหนดความสามารถในด้านต่างๆด้วย การเลือกสื่อจึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงเนื้อหาและจุดมุ่งหมายในสถานการณ์การเรียนการสอนนั้นๆ การเลือกสื่อการสอนจึงมีข้อจำกัดหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้สื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของผู้เรียน(Learner characteristics) ทั้งในเรื่องอายุและประสบการณ์ในการเรียนรู้จึงเป็นข้อหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะการเลือกสื่อการสอนชนิดใดก็ตามย่อมมีผลกระทบต่อระบบการสื่อสารในการเรียนการสอนตามธรรมชาติ(Brady, 1973; Reiser and Gagne, 1982 อ้างถึงใน Gagne, 1985) อันต่อเนื่องไปถึงเงื่อนไขการเรียนรู้ภายในของผู้เรียนด้วย ดังนั้น ถ้าต้องการให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ดี สื่อที่ใช้ก็ต้องเลือกให้เหมาะสมหรือเอื้อต่อสถานการณ์การเรียนการสอนนั้นๆด้วย

การล่วงเกินทางเพศ (Sexual abuse)

มีผู้ให้คำจำกัดความของการล่วงเกินทางเพศไว้ดังนี้

Kempe, R. and Kempe, C.H. (1978 cited by Bentovim 1989) ได้ให้คำจำกัดความว่า หมายถึง การที่เด็กและวัยรุ่นซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเพศ โดยที่ไม่มีความเข้าใจอย่างถ่องแท้พอจนเกิดความยินยอมพร้อมใจเอง หรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเพศซึ่งละเมิดข้อต้องห้ามในด้านความสัมพันธ์ทางเพศของแต่ละสังคม

Finkelhor and Korbin (1988) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการกระทำทางเพศของผู้ใหญ่ต่อเด็กที่ยังไม่มีวุฒิภาวะพอที่จะเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเพศ โดยมุ่งหวังที่จะตอบสนองความต้องการทางเพศของผู้ใหญ่ หรือการกระทำทางเพศต่อเด็กโดยใช้กำลัง การบังคับ ขู่เข็ญ หรือหลอกลวงให้เด็กมีกิจกรรมทางเพศกับตน หรือการกระทำทางเพศต่อเด็ก โดยที่เด็กไม่ยินยอม แต่เด็กไม่สามารถปกป้องตนเองได้

สำหรับ จิตตินันท์ (2537) กล่าวว่า การทารุณทางเพศต่อเด็ก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก หมายถึง การล่วงเกินหรือละเมิดสิทธิทางเพศต่อเด็ก หรือเยาวชน ผู้ซึ่งพัฒนาไม่เต็มที่ โดยที่เด็กยังไม่เข้าใจ ไม่ได้เอ่ยปากยินยอม ผู้ใหญ่ในครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางเพศกับเด็กในลักษณะที่สังคมไม่ยอมรับ

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2537) ได้ให้คำจำกัดความว่า เป็นการกระทำใดๆต่อเด็กโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เด็กเป็นเครื่องมือตอบสนองความต้องการทางเพศของผู้ใหญ่ โดยที่เด็กยังไม่เจริญเติบโตถึงวุฒิภาวะพอที่จะเข้าใจการกระทำเหล่านี้ หรือตกลงยินยอมร่วมในการกระทำเหล่านั้น

รูปแบบของการล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก

สำหรับ จิตตินันท์ (2537) ได้แบ่งรูปแบบของการล่วงเกินทางเพศต่อเด็กไว้ดังนี้

1. กรณีที่ไม่รุนแรง

เป็นการล่วงเกินทางเพศที่ไม่มีการสัมผัสร่างกาย เช่น การเปลือยกายให้เด็กดูวัยะเพศ แอบดูเด็กอาบน้ำ พุดจาฉนวนตาม พุดสองแง่สองง่าม โทรศัทพ์ลามก หรือการให้เด็กดูภาพลามก วิดีโอลามก เพื่อเร่รุ่มหรือกระตุ้นอารมณ์ทางเพศต่อเด็ก

2. กรณีที่รุนแรง

เป็นการล่วงเกินทางเพศที่มีการสัมผัสร่างกายเด็กด้วย แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 ยังไม่ถึงขั้นล่วงเข้าไปในอวัยวะเพศของเด็ก เช่น การลูบคลำอวัยวะเพศ หรือตามร่างกายเด็กด้วยมือหรือปาก เพื่อกระตุ้นอารมณ์เพศต่อเด็ก การให้เด็กจับคลำอวัยวะเพศ หรือสำเร็จความใคร่ให้ผู้กระทำ

2.2 มีการล่วงล้ำเข้าไปในอวัยวะเพศหรือทางทวารหนักของเด็ก เช่น การข่มขืน กระทำชำเรา การทำอนาจารทางทวารหนัก

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2537) ได้แบ่งชนิดของการทารุณทางเพศต่อเด็กอย่างกว้าง ๆ ได้ 2 แบบ คือ

1. มีการใช้กำลังบังคับขู่เข็ญเด็กให้มีกิจกรรมทางเพศด้วย ลักษณะที่รุนแรงที่สุด คือ การข่มขืน (rape)

2. ไม่ได้มีการใช้กำลังบังคับขู่เข็ญ แต่มักเป็นการหลอกล่อชักจูงเด็กโดยให้สิ่ง

ตอบแทน ซึ่งอาจเป็นของรางวัล ขนม ของเล่น หรือการมีสัมพันธภาพพิเศษ เป็นคนโปรด ของผู้ใหญ่ เป็นต้น

อัมพล สุอำพัน (2537) ได้แบ่งชนิดของการทารุณทางเพศตามลักษณะของการกระทำออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การกระทำทารุณทางเพศในเด็กโดยใช้กำลัง ผู้กระทำมักจะทำเพียงครั้งเดียว หรือจำนวนน้อยครั้ง เด็กผู้เคราะห์ร้ายมักเป็นเด็กเพศหญิงอายุ 8-10 ปี แต่อาจจะเป็นเด็กเล็กกว่านี้ก็ได้ เด็กเหล่านี้จะมีอาการบาดเจ็บทางกายมากจนต้องตัดมดลูกทิ้ง สูญเสียความสามารถในการมีบุตรไปในที่สุด การทารุณทางเพศชนิดนี้มักจะมาพบแพทย์ใน ลักษณะฉุกเฉิน

2. มีความสัมพันธ์ทางเพศกับเด็กเป็นระยะเวลานาน ซึ่งพบได้บ่อยกว่าพวกแรก เด็กที่ถูกทารุณทางเพศ 9 ใน 10 รายจะเป็นแบบนี้ ผู้เคราะห์ร้ายมักเป็นเด็กโตก่อนเข้าวัยรุ่น หรือวัยรุ่นระยะต้น ผู้ที่มีความสัมพันธ์ทางเพศกับเด็กมักจะเป็นคนที่ใกล้ชิด คุ่นเคย อาจจะเป็นบิดา พี่ชาย น้องชาย ญาติหรือเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์อาจนานเป็นปี เด็กมักจะไม่พูดถึงเรื่องนี้เลย โดยที่เด็กบางรายได้รับความพอใจ ความสนใจ เอาใจใส่ ได้บางสิ่งบางอย่างที่ต้องการ จากการขอมมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ใหญ่ บางรายก็ถูกข่มขู่ไม่ให้เล่าความจริงที่เกิดขึ้นให้ใครฟัง

สาเหตุที่ก่อให้เกิดเด็กถูกล่วงเกินทางเพศ

จูไร อภัยจิรรัตน์ (2537) ได้จำแนกสาเหตุของการล่วงเกินทางเพศต่อเด็กออกเป็น 2 ประเด็น คือ

1. จากครอบครัว ผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่

1.1 ผู้ปกครองที่มีอายุน้อยหรือมีวุฒิภาวะของอารมณ์และบุคลิกภาพเป็นเด็ก กว่าอายุ ต้องพึ่งพิงผู้อื่นอยู่เสมอ เกิดความสับสนในการแสดงบทบาทของตนเอง ทำให้ไม่สามารถปกป้องเหตุร้ายที่เกิดขึ้นกับเด็กได้ เช่น ครอบครัวที่มีบิดาเป็นหัวหน้าครอบครัวและมีอำนาจ ส่วนมารดาอ่อนแอทางอารมณ์และบุคลิกภาพ จึงไม่สามารถปกป้องบุตรที่ถูกบิดาล่วงเกินทางเพศได้ หรือครอบครัวที่มีบุตรชายคนโตเป็นผู้รับผิดชอบภาระค่าใช้จ่ายในครอบครัว เมื่อมีเหตุการณ์ล่วงเกินทางเพศต่อน้องสาว มารดารับรู้แต่ไม่พยายามช่วยเหลือปกป้อง ยิ่งไปกว่านั้น มารดาอาจสนับสนุนให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้น เพราะต้องการให้เกิดความมั่นคงในสภาพของครอบครัว

1.2 เกิดปัญหาขึ้นภายในครอบครัว เช่น ครอบครัวที่ต้องมุ่งทำมาหากินจะต้องทิ้งบุตรให้อยู่ตามลำพัง ครอบครัวที่บิดาหรือมารดาติดอยู่ในอบายมุขสิ่งเสพติดต่างๆ ครอบครัวแตกแยก ครอบครัวที่ต้องเร่ร่อนหางาน ทำให้ไร้ที่พึ่งอาศัยที่ปลอดภัย ครอบครัวที่มีลูกจำนวนมาก เป็นต้น

1.3 สัมพันธภาพภายในครอบครัวอยู่ในระดับต่ำ เช่น บิดามารดาไม่เคยเลี้ยงดูบุตรคนนี้เลย หรือเป็นบุตรที่ติดมากับคู่สมรสใหม่ เป็นต้น

1.4 เคยมีประสบการณ์ได้รับการทารุณในวัยเด็ก เช่น มีประวัติว่าถูกทอดทิ้ง พบการทะเลาะตบตีของบิดามารดาอยู่เสมอ จนเห็นว่าการต่อสู้ที่รุนแรงเป็นสภาพปกติ สะสมเป็นบุคลิกภาพแบบก้าวร้าวหรืออันธพาลมักพบในกรณีที่ชอบข่มขืนเด็ก

1.5 มีความผิดปกติทางเพศ เช่น ชอบทารุณกรรมทางเพศผู้อื่น ชอบมีเพศสัมพันธ์กับเด็ก มีความต้องการทางเพศสูง เป็นต้น

1.6 สัมพันธภาพทางเพศระหว่างคู่สมรสล้มเหลว เช่น คู่สมรสไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างเพียงพอ คู่สมรสอยู่ในภาวะเจ็บป่วย จึงใช้เด็กที่อยู่ใกล้ชิดเป็นเครื่องทดแทน

2. ตัวเด็ก

2.1 เป็นเด็กที่มีการเจริญเติบโตเร็วและเป็นสาวกว่าวัย

2.2 เด็กใช้การเรียนรู้ว่าความสัมพันธ์ทางเพศ ทำให้ได้รับในสิ่งที่เขาขาดหายไป เช่น ความรัก ความมั่นคง

2.3 เด็กมีขีดจำกัดในการปกป้องตนเอง โดยเฉพาะเด็กเล็ก เด็กพิการ ปัญญาอ่อน

3. สังคม

3.1 รูปแบบสังคมเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมเมือง ทำให้ความเป็นอยู่ แบบแผนของชีวิตในสังคมเปลี่ยนไป เช่น มีจำนวนครอบครัวเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น ขาดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ปัญหาขาดที่อยู่อาศัยที่มั่นคงปลอดภัย

3.2 ค่านิยมบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยมสูงขึ้น ทำให้ทุกคนต้องแสวงหาเพื่อตอบสนองความต้องการของตน เช่น การขายบุตรให้เป็นโสเภณี

3.3 มีค่านิยมทางเพศที่ผิด ๆ ในสังคม เช่น ค่านิยมเปิดพรหมจรรย์ ในขณะที่เดียวกัน ผู้ที่ทำงานช่วยเหลือและคลุกคลีอยู่กับชีวิตเด็ก ๆ ที่ต้องตกอยู่ในความทุกข์ทรมานจากการถูกล่วงเกินทางเพศ ดังเช่น ครูมนตรี สนิทวิชัย ได้วิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นต้นเหตุของการเกิดปัญหานี้ออกเป็น 2 ปัจจัยใหญ่ ๆ คือ

ปัจจัยด้านค่านิยม ซึ่งเป็นสิ่งที่ปลูกฝังจากการเลี้ยงดูตั้งแต่เล็ก ๆ ที่ผู้กระทำการล่วงเกินทางเพศต่อเด็กถูกเลี้ยงดูแบบไม่เหมาะสม เช่น ถูกปล่อยปละละเลย ถูกเลี้ยงดูอย่างขาดความรัก ถูกเลี้ยงดูแบบถูกทำร้ายอย่างรุนแรง หรืออยู่ในบรรยากาศของครอบครัวที่มีแต่ความกดดัน ไร้ความสุข โดยไม่มีอำนาจใด ๆ ในการต่อรอง เมื่อเขา เติบโต ความก้าวร้าวจึงอาจแสดงออกมาในลักษณะการล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่ถูกช่วยด้วยสิ่งเร้าทางเพศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งพิมพ์ วิดีโอลามก สถานเริงรมย์ต่าง ๆ แม้ธาตุแท้ทางจิตสำนึกที่ถูกปลูกฝังเก็บกอดความก้าวร้าวเป็นทุนเดิม แต่จะถูกควบคุมด้วยกติกาและบรรทัดฐานของสังคม อย่างไรก็ตามอาจจะยากต่อการยับยั้งชั่งใจ เมื่อได้รับการกระตุ้นจากปัจจัยที่แวดล้อมเร้าให้เขาปฏิบัติสิ่งอันเลวร้ายต่อเด็ก

เมื่อพิจารณาสาเหตุที่ก่อให้เกิดการล่วงเกินทางเพศต่อเด็กดังกล่าวแล้วจะเห็นว่าสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหานั้นมาจากปัจจัยจากครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทารุณทางเพศต่อเด็กจากบุคคลในครอบครัว (incest) เช่น บิดา หรือญาติพี่น้องร่วมสายโลหิตเดียวกัน เป็นเครื่องแสดงถึงความสัมพันธ์ที่ผิดปกติในครอบครัว ซึ่งอาจสรุปลักษณะของครอบครัวที่มีความเสี่ยงสูงต่อการล่วงเกินทางเพศต่อเด็กได้ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบของครอบครัว

ลักษณะของครอบครัวที่ล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก ส่วนใหญ่มักพบว่าความสัมพันธ์กันในครอบครัวเป็นแบบเย็นชา ครอบครัวที่มีโครงสร้างแบบมีผู้ใดเป็นใหญ่ภายในบ้าน โดยเฉพาะบิดาจะมีอำนาจมากที่สุดในบ้าน และมีนิสัยชอบใช้กำลังบังคับขู่เข็ญ ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาไม่ดี ซึ่งมักเกิดจากการขาดความอบอุ่นในวัยเด็ก เป็นครอบครัวปิด แยกตัวอยู่โดดเดี่ยวไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น

ในกรณีที่บิดาเป็นผู้กระทำ อาจเป็นเพราะต้องการความรู้สึกว่าตนมีอำนาจและสามารถควบคุมสมาชิกในครอบครัวได้ แต่ในทางกลับกัน มีการศึกษาว่ารูปแบบของครอบครัวที่มารดามีอำนาจมากในครอบครัวและบิดาเป็นผู้ตาม บิดาจะเป็นผู้ล่วงเกินทางเพศต่อบุตร เมื่อต้องการความรู้สึกว่าตนเองมีพลังอำนาจ ดังนั้นลักษณะการอยู่ร่วมกันของบุคคลในครอบครัวที่มีบทบาทไม่สมดุลนี้จะทำให้ครอบครัวมีภาวะการล่วงเกินทางเพศต่อเด็กได้มาก

2. ปัญหาทางเพศ

ปัญหาทางเพศเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาสัมพันธภาพระหว่างสามี ภรรยา การที่ภรรยาไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางเพศของสามีได้ อาจเนื่องมาจากการเจ็บป่วยทางกายไม่สบายหรือมีอาการซึมเศร้า จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดการล่วงเกินทางเพศต่อเด็กได้

บางรายมีความผิดปกติทางจิตเกี่ยวกับเรื่องเพศ เช่น ชอบมีเพศสัมพันธ์กับเด็ก ชอบโชว์อวัยวะเพศ ถ้ามอง หรือชอบความรุนแรงในขณะที่มีเพศสัมพันธ์

3. การขาดสัมพันธภาพกับสังคม

เป็นลักษณะที่บิดาเป็นคนเก็บตัว ไม่ชอบการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นนอกจากครอบครัว ดังนั้น เมื่อเกิดความคับข้องใจหรือมีปัญหาทางเพศ จึงหันมาทำการล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก

4. การเกิดความสับสนในบทบาทหน้าที่

ครอบครัวลักษณะนี้มารดาจะไม่ค่อยได้ทำหน้าที่ของภรรยาที่ดี แต่จะผลัดภาระไปให้บุตรชายเป็นผู้รับผิดชอบแทน ทำให้มองบุตรสาวว่าเป็นเสมือนภรณาน้อย นอกจากนั้นยังใช้เด็กเป็นที่ระบายความต้องการทางเพศของตน เป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจ ซึ่งจะเป็นการยับยั้งพัฒนาการตามปกติของเด็กในด้านการสร้างสัมพันธภาพทางเพศกับบุคคลอื่นเมื่อเด็กเติบโตขึ้น

5. มีการติดสารเสพติดประเภทแอลกอฮอล์

เป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการล่วงเกินทางเพศต่อเด็กจากบุคคลในครอบครัวที่ใช้สารเสพติดประเภทนี้ จากการศึกษาของ Bentovim (1986) พบว่า บิดาที่ล่วงเกินทางเพศต่อบุตรสาวมีอุบัติการณ์ของการเป็นโรคพิษสุราเรื้อรัง

6. ความไม่ชัดเจนของขอบเขตส่วนตัว

ลักษณะครอบครัวแบบนี้มักพบว่า มีความสับสนในการลำดับความสัมพันธ์ในหมู่ญาติ และสมาชิกในครอบครัว ไม่เคารพสิทธิและขอบเขตส่วนตัวของกันและกัน เช่น ไม่มีการกันขอบเขตส่วนตัว ขาดความเป็นส่วนตัว เช่น การใช้ห้องน้ำร่วมกัน ความแออัดในการนอนอยู่ร่วมกัน

7. การใช้กลไกทางจิตแบบปฏิเสธ

เป็นกลไกทางจิตที่ใช้บ่อยที่สุดสำหรับบิดาที่มีเพศสัมพันธ์กับบุตรสาวของตน โดยจะให้เหตุผลว่าเป็นการสอนเรื่องเพศให้แก่บุตร ในขณะที่มารดาไม่กล้าเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้เพราะกลัวว่าจะได้รับอันตราย ส่วนเด็กที่ตกเป็นเหยื่อจะใช้กลไกทางจิตแบบปฏิเสธ

และไม่กล้าแสดงความรู้สึก เพื่อเป็นการป้องกันความรู้สึกอายและผิด และทำให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้

ผลกระทบของการล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก

การกระทำล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก จะก่อให้เกิดผลกระทบที่รุนแรงและยาวนานในหลายด้าน ได้แก่

1. ผลกระทบทางร่างกาย

1.1 ก่อให้เกิดบาดแผลจากการใช้กำลังบังคับขู่เข็ญให้เด็กมีกิจกรรมทางเพศด้วย ซึ่งบางรายอาจถึงแก่ความตายได้

1.2 การเจ็บป่วยจากการติดเชื้อ เช่น โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ พากซิฟิลิส หนองใน การอักเสบในอุ้งเชิงกราน โรคตับอักเสบ และที่สำคัญที่สุดคือ โรคมะเร็ง บางรายอาจทำให้เกิดความผิดปกติที่ถาวร เช่น ต้องตัดมดลูกทิ้ง เป็นต้น

1.3 การตั้งครรภ์

2. ผลกระทบทางจิตใจ

การล่วงเกินทางเพศจะก่อให้เกิดบาดแผลทางใจ (Psychic trauma) Finkelhor และ Browne (1986) ได้อธิบายกลไกของการเกิดบาดแผลทางจิตใจไว้ 4 ประการ คือ

2.1 Traumatic sexualization

การที่เด็กถูกกระตุ้นทางเพศก่อนเวลาอันควร และการที่ผู้ใหญ่มีพฤติกรรมเสริมการตอบสนองทางเพศของเด็ก เช่น ให้อาหาร ให้ความเอ็นดูเป็นพิเศษ ทำให้เด็กหันไปใช้พฤติกรรมทางเพศเป็นเครื่องมือเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งอื่น ๆ ที่ตนต้องการ สิ่งนี้จะนำไปสู่การมีพฤติกรรมทางเพศก่อนวัยอันสมควร ความสับสนในเอกลักษณ์ทางเพศและการกระตุ้นทางเพศที่ผิดปกติ

2.2 Powerlessness

เด็กจะรู้สึกว่าช่วยตนเองไม่ได้ ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์รอบตัวได้ อันเนื่องมาจากการถูกทำร้ายร่างกาย ซึ่งจะนำไปสู่ความกลัวและความวิตกกังวล

2.3 Stigmatization

เด็กจะรู้สึกว่าตนเองแตกต่างไปจากเด็กคนอื่น เป็นสิ่งของหรือร่างกายที่ชำรุดแล้ว (Damaged goods syndrome) ทั้งหมดนี้นำไปสู่ความอับอาย ความรู้สึกผิด และรู้สึกว่าตนเองไร้ค่า

2.4 Betrayal

เด็กจะรู้สึกว่าคุณเองถูกทรยศหักหลัง เพราะถูกใช้เป็นเครื่องมือบำบัดความต้องการทางเพศ โดยบุคคลที่ตนเองไว้วางใจ ความรู้สึกนี้อาจแผ่ไปยังบุคคลอื่นทำให้เด็กขาดความไว้วางใจผู้ใหญ่ รวมทั้งมีความโกรธรุนแรงอีกด้วย

ผลกระทบทางจิตใจ แบ่งออกได้กว้าง ๆ เป็น 2 ระยะ คือ

1. ระยะเริ่มแรก (Immediate effects) เกิดในระยะที่เด็กเพิ่งถูกระงับการกระทำทางเพศ ซึ่งสามารถจำแนกความผิดปกติออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

1.1 โรควิตกกังวล

เด็กจะมีอาการหวาดกลัว วิตกกังวล หลับยาก หรือนอนไม่หลับ ผื่นร่าย รู้สึกผิวยิบซึ่ม โกรธ บ่นว่ามีอาการเจ็บป่วยทางกาย (Somatic complaint) มีระบบสรีระแปรปรวน (Psychosomatic disorders) ในบางรายมีอาการหวาดกลัวและหลีกเลี่ยงจากผู้ชายทุกคน

เด็กบางรายอาจเกิดอาการผิดปกติอย่างรุนแรงที่เรียกว่า (Post-traumatic stress disorder) เด็กจะมีอาการหวาดกลัว ระบบประสาทอัตโนมัติตื่นตัวมากเกินไป รวมทั้งมีความรู้สึกเหมือนว่าตนเองกำลังประสบเหตุการณ์สะเทือนขวัญนั้นอีก (Flashbacks) ส่วนในเด็กเล็ก ๆ มักพบว่าจะมีอาการปัสสาวะรดที่นอน ตื่นกลัว และมีพฤติกรรมก้าวร้าว

1.2 ภาวะซึมเศร้า

อาการซึมเศร้า เป็นอาการผิดปกติที่พบได้บ่อยมากที่สุด ในเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศ จากการศึกษาของ Sansonet-Hyden et. al. (1987) พบว่า เด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศที่มาเข้ารับการรักษาที่ โรงพยาบาลฝ่ายจิตเวช มีอุบัติการณ์ของการเป็นโรคซึมเศร้า (Major depressions) ถึงร้อยละ 71 และผู้ป่วยกลุ่มนี้มีอุบัติการณ์ของการพยายามฆ่าตัวตายมากกว่ากลุ่มเด็กป่วยทางจิตที่ไม่มีประวัติการทารุณทางเพศ ซึ่ง Finkelhor และ Browne (1986) ได้ตั้งสมมติฐานว่า ภาวะซึมเศร้านี้เกิดจากการที่เด็กรู้สึกว่าคุณถูกทรยศจากผู้ใหญ่ ทำให้พวกเขาขาดความไว้วางใจบุคคล มีความรู้สึกที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ส่วนความรู้สึกเป็นตราบาป (Stigmatization) ก่อให้เกิดความรู้สึกเลวร้าย อับอาย รู้สึกผิด ซึ่งมีผลต่อการมองภาพพจน์ของตนเอง มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ

1.3 ความผิดปกติเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ

พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ จะแสดงออกในลักษณะที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวในเรื่องเพศ สำเร็จความใคร่ด้วยตนเองบ่อยครั้ง หรือกระทำในที่สาธารณะ มีลักษณะ ยั่ววนเพศตรงข้าม (Seduce)

2. ระยะยาว (Long-term effects)

สามารถจำแนกความผิดปกติออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

2.1 การพัฒนาความไว้นือเชื่อใจพื้นฐาน

การที่เด็กถูกทารุณทางเพศ จะมีผลต่อการพัฒนาความไว้นือเชื่อใจพื้นฐาน (Basic trust) โดยเริ่มต้นมาจากการที่เด็กรู้สึกว่าคุณเองถูกทรยศหักหลังจากผู้ใหญ่ โดยเฉพาะบุคคลในครอบครัวที่ตนเองไว้วางใจมากที่สุด เช่น บิดา หรือญาติสนิท ในขณะที่มารดา ปฏิเสธไม่รับรู้ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และไม่สามารถปกป้องเด็กจากการถูกล่วงเกินทางเพศได้ ทำให้ความรู้สึกนี้แผ่ขยายไปสู่บุคคลอื่น เมื่อเด็กเติบโตขึ้นจะกลายเป็นคนที่ไม่ไว้วางใจใคร และไม่มีความรักให้กับผู้ใด

2.2 ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

หลังจากที่เด็กถูกล่วงเกินทางเพศแล้ว เด็กจะรู้สึกว่าคุณเองเป็นสิ่งของที่ชำรุดแล้ว (Damaged goods syndrome) จากการที่เด็กรู้สึกว่าร่างกายของตนเองถูกทำลาย หรือมีการเปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งปฏิกิริยาจากบุคคลในสังคมที่ห้อมล้อมเด็กแสดงการปฏิเสธ ไม่ยอมรับ หรือเด็กเกิดความรู้สึกอายและผิด ทำให้เด็กมองภาพพจน์ตนเองไปในทางลบ เป็นผลให้เกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำในที่สุด

2.3 อาการซึมเศร้า และมีพฤติกรรมฆ่าตัวตาย

อาการซึมเศร้าเป็นอาการที่พบได้บ่อย โดยเฉพาะในเด็กวัยรุ่นที่มีประวัติถูกทารุณทางเพศ และมีหลายรายมาโรงพยาบาลโรคจิตด้วยโรคซึมเศร้าที่มีอาการวิกลจริต (Major depressions with psychotic features)

2.4 พฤติกรรมก้าวร้าว

พบว่าเด็กจะมีความโกรธและมีความสามารถในการควบคุมความต้องการของตนเองต่ำ โดยเด็กจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวไปสู่บิดามารดา จากการใช้แบบสำรวจพฤติกรรมมักพบว่าเด็กเหล่านี้จะมีพฤติกรรมก้าวร้าวต่อต้านสังคม

2.5 ความบกพร่องในการสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน

เด็กมักจะขาดทักษะในการเข้าสังคม มีความยากลำบากในการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลและหลีกเลี่ยงจากสังคม เนื่องจากครอบครัวของเด็กจะให้เด็กแยกตัวจากสังคมและเพื่อน

2.6 ปัญหาด้านการเรียน

ความบกพร่องในการเรียน เกิดขึ้นเนื่องจากเด็กจะหมกหมุ่นครุ่นคิด

เกี่ยวกับเรื่องถูกล่วงเกินทางเพศ ทำให้ขาดสมาธิ รวมทั้งยังมีความต้องการหลบหนีจากสังคม ทำให้เด็กขาดเรียนบ่อยๆ เด็กจะระบายความโกรธที่มีต่อผู้กระทำการล่วงเกินทางเพศไปสู่บุคคลอื่น ในขณะที่อยู่โรงเรียน เช่น มีพฤติกรรมเกร ซอบบรบกวนผู้อื่น

2.7 อาการ Hysterical และ Dissociative

Hysterical เป็นอาการทางจิตใจชนิดหนึ่งเกิดจากกลไกการป้องกันทางจิตที่ต้องการจะลบความทรงจำที่เลวร้าย โดยใช้วิธีปฏิเสธปราศจากอารมณ์ เด็กหลายรายมีอาการชักจากอาการ Hysterical ในขณะที่บางรายมีอาการ Dissociative เช่น ลืมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อฝัน ฝันกลางวัน ละเมอเดิน ส่วนที่มีอาการ Dissociation อย่างมากจะกลายเป็นโรคบุคลิกภาพผิดปกติแบบมีหลายบุคลิกภาพ (Multiple personality disorder)

2.8 การติดยาเสพติด

พบว่า การติดยาเสพติดและเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ สามารถพบได้บ่อยในเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศ โดยเฉพาะวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น จากการศึกษาในคลินิก พบว่าการที่เด็กใช้สารเสพติดก็เพื่อทำให้ตนเองลืมความทรงจำที่เจ็บปวดจนทำให้บางรายกลายเป็นโรคพิษสุราเรื้อรังไปในที่สุด

2.9 ความผิดปกติเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศและบทบาททางเพศ

การที่เด็กต้องเผชิญกับเหตุการณ์การถูกล่วงเกินทางเพศในวัยเด็ก จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อพัฒนาการทางเพศ การสร้างเอกลักษณ์ทางเพศ และความสามารถที่จะสร้างสัมพันธภาพทางเพศตามปกติในอนาคต เด็กจะแสดงการกระตุ้นทางเพศมากผิดปกติหรือแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศมากผิดปกติ เด็กบางรายเข้าใจว่าการเกิดเหตุการณ์เช่นนี้กับตนจะนำไปสู่การได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการ บางรายจะสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองบ่อยๆ ในที่สาธารณะ

เด็กเหล่านี้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ส่วนหนึ่งจะยึดอาชีพโสเภณี บางส่วนมีความบกพร่องในการมีเพศสัมพันธ์ตามปกติ เช่น ไม่สามารถบรรลุถึงจุดสุดยอดได้ หลีกเลียงไม่ยอมมีเพศสัมพันธ์ หรือเกิดความเจ็บปวดอย่างมากในขณะที่มีเพศสัมพันธ์ บางรายมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้กระทำการล่วงเกินทางเพศ

3. ผลกระทบต่อครอบครัวและชีวิตประจำวัน

เป็นเรื่องที่มักถูกมองข้ามไป และมักเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กไม่กล้าเล่าเรื่องนี้ให้ใครฟัง เด็กอาจถูกส่งตัวไปอยู่ที่อื่น เนื่องจากบิดามารดาไม่สามารถดูแลปกป้องได้ ในกรณี

ของเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศโดยบุคคลร่วมสายโลหิต (Incest) บิดามารดาอาจถูกจำคุก ในบางรายครอบครัวอาจต้องย้ายที่อยู่ ถ้าไม่สามารถปรับตัวกับผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นได้

ในกรณีที่เกิดถูกล่วงเกินทางเพศจากบุคคลอื่นๆภายนอกครอบครัว ส่วนใหญ่ผู้ปกครองจะมีการตอบสนองอย่างรุนแรงโดยในระยะแรกจะตกใจมาก บางคนถึงกับหมดสติ ต่อมาจะปฏิเสธในสิ่งที่เกิดขึ้น บางคนอาจจะกล่าวโทษซึ่งกันและกันว่าเป็นต้นเหตุให้เกิดเหตุการณ์ และบางครั้งมีการกล่าวโทษเด็กที่ถูกทารุณด้วยโดยอ้างว่าเป็นเพราะเด็กแสดงท่าทางขี้ขวนและยินยอมพร้อมใจจึงทำให้เกิดเหตุการณ์นี้ขึ้น ซึ่งต่อมาจะทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวประสาบบางมากและอาจนำไปสู่การเกิดปัญหาครอบครัวแตกแยกได้ง่าย

การป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศ (Sexual abuse prevention)

การล่วงเกินทางเพศมีโอกาสเกิดขึ้นกับเด็กทุกช่วงอายุตั้งแต่อายุ 3 ขวบจนย่างเข้าสู่วัยรุ่น (Finkelhor et al., 1988) วิธีการช่วยเหลือวิธีหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหานี้ ในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้สนใจปัญหาเหล่านี้ได้พัฒนาโปรแกรมการสอนเพื่อป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศ โดยจัดสอนในโรงเรียนรัฐบาลทุกโรงเรียน รูปแบบในการให้ความรู้มีหลายรูปแบบ ได้แก่ การบรรยาย การอภิปราย การฉายภาพยนตร์ การแสดงหุ่นมือ การแสดงบทบาทสมมุติจากสถานการณ์จำลอง การฝึกทักษะ (Behavioral skill training) สำหรับสื่อที่ใช้ประกอบการสอน ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่องการสัมผัส (Touch) วิดีทัศน์ หุ่นมือ และหนังสือ เป็นต้น

เนื้อหาที่สอน

เนื้อหาที่สอนเด็ก จะมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการสัมผัส (Touch) สิทธิของเด็กที่จะปฏิเสธ (Children's rights) ส่วนต่างๆ ของร่างกายที่เป็นส่วนตัว (Private Parts) กลอุบาย (Tricks) และการบอกกล่าวเพื่อขอความช่วยเหลือ (Permission to tell)

การสัมผัส (Touch)

จะกล่าวถึงการสัมผัสที่ทำให้ความรู้สึกต่างๆ 3 รูปแบบคือ ความรู้สึกที่ดี ความรู้สึกที่ไม่ดีและความรู้สึกสับสนไม่แน่ใจ การสัมผัสบางอย่างจะเริ่มต้นด้วยความรู้สึกที่ดีและเมื่อเวลาผ่านไปสักระยะก็ยังคงความรู้สึกที่ดี เช่น การกอด การหอมแก้ม การกอดอม แต่การล่วงเกินทางเพศอาจจะเริ่มต้นจากการสัมผัสที่ทำให้ความรู้สึกที่ดีในระยะแรกแต่ต่อมาจะทำให้เกิด

ความสับสนไม่แน่ใจในการสัมผัสนั้น หรืออาจจะเริ่มต้นด้วยความรู้สึกสับสนไม่แน่ใจ หรือความรู้สึกที่ไม่ดี นั่นคือ จะต้องสอนให้เด็กเชื่อในความรู้สึกของตนเอง (Wurtele, 1987)

ส่วนของร่างกายที่เป็นส่วนตัว (Private parts)

ส่วนที่เป็นส่วนตัวบางครั้งเรียกว่า บริเวณที่อยู่ภายในชุดชั้นใน หรือชุดว่ายน้ำ ถ้าเป็นเด็กผู้ชายได้แก่ อวัยวะสืบพันธุ์ ซึ่งจะมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป และบริเวณสะโพกหรือก้น ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงจะมีส่วนที่เพิ่มเติมขึ้น คือ ส่วนของหน้าอก จะต้องสอนให้เด็กทราบว่าส่วนของร่างกายบริเวณดังกล่าว เป็นส่วนที่ไม่ควรให้บุคคลอื่นสัมผัสหากไม่มีเหตุผลที่เหมาะสม เช่น มีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นบริเวณอวัยวะนั้นและจำเป็นต้องตรวจร่างกาย

สิทธิของเด็กที่จะกล่าวปฏิเสธ (Children's rights)

โปรแกรมการสอนการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศ จะสอนให้เด็กรู้จักสิทธิของตนที่จะกล่าวปฏิเสธ (Say no) ต่อบุคคลอื่น แม้ว่าจะเป็นผู้ที่มีอายุมากกว่า เมื่อบุคคลนั้นขอดูหรือสัมผัสส่วนของร่างกายที่เป็นส่วนตัว (Private parts) โดยสอนให้เด็กพูดคำว่า "ไม่" วีนหนี หรือแม้กระทั่งเตะหน้าแข้ง กระตืบเท้าผู้ที่กระทำการล่วงเกินทางเพศ เป็นต้น

กลอุบาย (Trick)

บุคคลที่ล่วงเกินทางเพศต่อเด็กส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่เด็กรู้จักคุ้นเคย ซึ่งอาจจะอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันกับเด็กหรืออาศัยอยู่บ้านใกล้เคียงกัน บุคคลเหล่านี้มักใช้กลอุบายล่อลวงเด็กเพื่อให้เด็กให้ความร่วมมือในการตอบสนองความต้องการทางเพศของตน โดยอาจจะใช้สิ่งของที่เด็กชอบเป็นการจูงใจเด็ก เช่น ขนม ทอफी หรือเงิน บางครั้งอาจจะออกอุบายขอความช่วยเหลือจากเด็ก เช่น ขอให้ช่วยหาสิ่งของที่หายไป แล้วล่อลวงเด็กเข้าไปในที่ลับตาบุคคลอื่น ถ้าเป็นคนแปลกหน้าบางครั้งอาจจะเข้ามาพูดคุยอย่างสนิทสนมเพื่อขอให้เด็กช่วยนำทางไปยังสถานที่ต่างๆ หรือแม้แต่การใช้วิธีข่มขู่เด็ก โดยนำความผิดที่เด็กกระทำบังคับให้เด็กทำตามสิ่งที่ผู้ใหญ่ต้องการ มิฉะนั้นเด็กจะได้รับความเคียดแค้นจากความผิดที่ตนเองกระทำวิธีการต่างๆ เหล่านี้เป็นกลอุบายของบุคคลที่มีเจตนาจะล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก

การบอกกล่าวเพื่อขอความช่วยเหลือ (Permission to tell)

ผู้ที่ล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก จะบอกให้เด็กปกปิดเรื่องที่เกิดขึ้นไว้เป็นความลับ ไม่ให้เปิดเผยให้บุคคลอื่นทราบ ประกอบกับเด็กรู้สึกว่าคุณเองมีส่วนผิดด้วยที่ปล่อยให้มีความผิดเกิดขึ้นเช่นนี้เกิดขึ้น ในขณะที่เดียวกันเด็กจะกลัวว่า ผู้ใหญ่หรือบุคคลอื่น ๆ นั้นจะไม่เชื่อว่าเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นความจริง ดังนั้นจะต้องสอนให้เด็กทราบว่าไม่ใช่ความผิดของเด็ก หากมีเหตุการณ์ล่วงเกินทางเพศเกิดขึ้นจึงไม่ควรมีความลับใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับถูกล่วงเกินทางเพศ เด็กจะต้องบอกกล่าวผู้ใหญ่เพื่อขอความช่วยเหลือ ถ้าบอกผู้ใหญ่คนแรกแล้วผู้ใหญ่ไม่เชื่อเรื่องที่เด็กเล่าให้ฟัง เด็กจะต้องบอกผู้ใหญ่คนอื่นต่อไปอีกจนกว่าจะมีผู้ใหญ่ที่เชื่อเรื่องนั้นและให้ความช่วยเหลือเด็ก

รูปแบบหรือวิธีการสอน (Interventions)

รูปแบบของการให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศมีหลายรูปแบบ ได้แก่

1. การบรรยาย (Verbal instruction)
2. การบรรยายร่วมกับการดูภาพยนตร์ หรือวีดิทัศน์ (Verbal instruction plus film or videotape)
3. การบรรยายกับการฝึกพฤติกรรม (Verbal instruction plus behavioral training)
4. การบรรยายร่วมกับการดูภาพยนตร์หรือวีดิทัศน์ ร่วมกับการฝึกพฤติกรรม (Verbal instruction plus film or videotape plus behavior training)
5. การบรรยายร่วมกับการเต้น (Verbal instruction plus skit)
6. การแสดงบทบาทสมมุติ (Role play)

ระยะเวลาในการสอน

ระยะเวลาที่ใช้สอนจะแตกต่างกันไป บางโปรแกรมสอนเพียง 1 ครั้ง ในเวลา 30 นาที (Swan, 1985) บางโปรแกรมสอน 1 ครั้ง ในเวลา 1 ชั่วโมง (Wurtele, 1986) บางโปรแกรมสอน 1 ครั้ง ในเวลา 2 ชั่วโมง (Wall, 1983) บางโปรแกรมใช้เวลาในการสอนครั้งละ 30 นาที ติดต่อกันหลายวัน (Plummer, 1983) ระยะเวลาในการสอนจะปรับเปลี่ยนตามวัตถุประสงค์ของโปรแกรมการสอน และอายุของผู้เรียน โปรแกรมการสอนบางโปรแกรมมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กทราบแนวคิดในการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศเท่านั้น

โปรแกรมการสอนแบบนี้จะใช้เวลาเรียนเพียง 2 ครั้ง ครั้งละ 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมง โปรแกรมที่มีวัตถุประสงค์ให้ฝึกทักษะพฤติกรรมร่วมด้วย (Behavioral skill training) ซึ่งอาจจัดในรูปของ Behavior rehearsal เป็นต้น โปรแกรมชนิดนี้จะใช้จำนวนครั้งในการสอนมากกว่าโปรแกรมที่ให้เด็กทราบแนวคิดเพียงอย่างเดียว

สำหรับผู้เรียนที่มีอายุประมาณ 3 ถึง 5 ปี การจัดโปรแกรมการสอนที่ใช้เวลาช่วงสั้นๆ ประมาณ 15 นาที แต่จัดให้มีการสอนติดต่อกันหลายครั้ง (Wurtele, 1986) เนื่องจากเด็กในวัยนี้มีช่วงความสนใจสั้น ควรจะมีการศึกษาเพื่อค้นหาว่า ระยะเวลาที่เหมาะสมในการสอนเด็กแต่ละวัยควรเป็นอย่างไร

การวัดผล (Measurement Outcomes)

ประสิทธิภาพของโปรแกรมการสอนการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศ ขึ้นอยู่กับการวัดผลที่เกิดขึ้น เพื่อทำนายทักษะในสถานการณ์จริง (Wurtele, 1987) การวัดผลในโปรแกรมจะวัดแนวคิดการป้องกันตนเอง และวัดทักษะการป้องกันตนเองของเด็กที่สนองตอบต่อคำถามแต่ละข้อ ผลที่ได้เป็นผลรวมเชิงคุณภาพมากกว่าในรูปอัตราความสัมพันธ์หรือความเสี่ยง

การประเมินแนวคิดเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศ จะวัดโดยการใช้แบบสอบถาม เช่น วัดความรู้เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างการสัมผัสที่ดีและการสัมผัสที่ไม่ดี เป็นต้น

คุณลักษณะของผู้เรียน

อายุ โปรแกรมการสอนการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศ ส่วนมากจะเน้นกลุ่มเป้าหมาย คือ เด็กที่มีอายุประมาณ 12 ปี (ระดับชั้นเรียน Grade 6) ในสหรัฐอเมริกา แต่มีโปรแกรมการสอนบางโปรแกรมที่สอนเด็กที่มีอายุประมาณ 4 ปี ซึ่งเป็นเด็กวัยก่อนเรียน Conte (1986) พบว่าเด็กที่มีอายุมากกว่าจะเรียนรู้แนวคิดการป้องกันตนเองได้ดีกว่าเด็กที่มีอายุน้อย เนื่องจากพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กวัยเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์เชิงเหตุผลได้ดีขึ้น

เพศ

ศึกษาพบว่าเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงเรียนรู้วิธีป้องกันตนเองจากโปรแกรมการสอนได้ไม่แตกต่างกัน เด็กผู้ชายควรจะได้รับการสอนวิธีป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศด้วย เนื่องจากปัจจุบันนี้เด็กผู้ชายเสี่ยงต่อการถูกล่วงเกินทางเพศเช่นเดียวกัน

ระดับเศรษฐฐานะของบิดา มารดา

ศึกษาพบว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีเศรษฐกิจต่ำ (Lower socioeconomic status) และเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีเศรษฐฐานะปานกลางหรือสูงนั้น (Medium and high socioeconomic status) สามารถเรียนรู้จากโปรแกรมการสอนได้ไม่แตกต่างกัน

วัฒนธรรม

ได้พัฒนาโปรแกรมการสอนวิธีป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศเพื่อใช้กับชาว Puerto Rican (Wurtele, 1987) พบว่าการปรับโปรแกรมการสอนให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมของแต่ละประเทศเป็นเรื่องที่จำเป็นมาก และการปรับภาษาที่ใช้เป็นภาษาประจำชาตินั้นด้วย

ผู้เรียนที่เคยถูกล่วงเกินทางเพศมาก่อน

ผู้เรียนบางคนอาจเคยถูกล่วงเกินทางเพศมาก่อน หรือกำลังเผชิญกับสภาพการณ์นั้น โปรแกรมการสอนอาจกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าตนมีส่วนผิดที่ปล่อยให้ เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น ผู้สอนควรตระหนักถึงประเด็นนี้ ดังนั้นควรสอนให้เด็กรู้สึกที่ไม่ใช่ความผิดของเด็ก แต่เป็นความผิดของผู้ที่กระทำการล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก และเกี่ยวกับการบอกกล่าวผู้อื่นเพื่อขอความช่วยเหลือนั้น เด็กสามารถบอกผู้อื่นเพื่อขอความช่วยเหลือได้ถึงแม้ว่าเหตุการณ์นั้นจะเกิดขึ้นมานานเพียงใดก็ตาม

การสอนวิธีป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศ

ผู้วิจัยได้สร้างสื่อการสอน เป็นหนังสืออ่านมีรูปภาพประกอบ จำนวน 2 เรื่อง โดยได้แนวคิดมาจากหนังสือแปลเรื่อง ปกป้องลูกรักจากภัยทางเพศ เขียนโดยนายแพทย์ แอนดรูสแตนเวย์ และ ออราลี วอชเตอร์ ภายในเล่มมีเรื่องสั้นทั้งหมด 4 เรื่อง ซึ่งทั้ง 4 เรื่อง บอกให้ทราบว่า จะหลีกเลี่ยงการล่วงเกินทางเพศที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ผู้วิจัยเลือกเรื่องสั้นเพียง

2 เรื่อง คือเรื่อง“จะเกิดอะไรขึ้นใหม่...ถ้า” และ“สัญญาว่าจะไม่บอกใคร” โดยนำมาปรับเปลี่ยนชื่อตัวละครให้เป็นชื่อไทย สำหรับเรื่อง“จะเกิดอะไรขึ้นใหม่...ถ้า”ปรับเปลี่ยนเป็นชื่อ“บอกพีช...พี่อาจช่วยได้” เรื่องสั้นทั้ง 2 เรื่องมีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการสัมผัสส่วนของร่างกายที่เป็นส่วนตัว สิทธิของเด็กที่จะกล่าวปฏิเสธ กลอุบาย และควรบอกกล่าวเพื่อขอความช่วยเหลือ

ในการสอนครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนทราบแนวคิดในการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศ ใช้เวลาในการสอน 2 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง โดยมีกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

1. บ่งชี้วัตถุประสงค์ที่จะให้นักเรียนแสดงพฤติกรรม เช่น

1.1 นักเรียนสามารถบอกกลอุบายที่จะนำไปสู่การล่วงเกินทางเพศได้

1.2 นักเรียนสามารถบอกถึงการสัมผัสแบบต่างๆได้ โดยเฉพาะการสัมผัสที่จะนำไปสู่การล่วงเกินทางเพศ

1.3 นักเรียนสามารถบอกได้ว่า จะต้องกล่าวปฏิเสธถ้านักเรียนถูกสัมผัสบริเวณร่างกายที่เป็นส่วนตัว

1.4 นักเรียนสามารถบอกวิธีที่จะป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศได้

2. แสดงตัวอย่างของการกระทำสองตัวอย่างจากสื่อการสอน ซึ่งเป็นแบบเรียน 2 เรื่อง คือเรื่อง“บอกพีช...พี่อาจช่วยได้” และเรื่อง“สัญญาว่าจะไม่บอกใคร” เพื่อเป็นตัวแบบให้นักเรียนเรียนรู้ได้จากการเลียนแบบ

3. สรุปเรื่องที่นักเรียนอ่าน และให้คำอธิบายควบคู่ไปกับตัวอย่างแต่ละเรื่อง

4. ชี้แนะขั้นตอนการเรียนรู้โดยการสังเกตให้แก่นักเรียน โดยเลือกสิ่งเร้าที่ควรใส่ใจตั้งเป็นคำถามในใบงาน เพื่อให้ นักเรียนตอบคำถาม

5. จัดเวลาให้นักเรียนมีโอกาสดแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ เพื่อดูว่านักเรียนสามารถกระทำโดยการเลียนแบบได้หรือไม่ โดยให้นักเรียนอ่านคำตอบของตนตามใบงาน และร่วมอภิปรายประเด็นที่นักเรียนตอบ

6. ให้คำชมแก่นักเรียนที่สามารถเลียนแบบได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้ นักเรียนมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้

ประเด็นสำคัญที่ควรอธิบายให้นักเรียนฟังอย่างชัดเจน

1. ร่างกายหนูนั้น เป็นของหนู ถ้ามีใครบางคนพยายามจะจับต้องตัวหนูในลักษณะที่ทำให้หนูต้องกังวลใจ หรือตื่นตกใจ ต้องบอกให้พวกเขาหยุดการกระทำนั้น และขอให้หนูบอกผู้ใหญ่ที่หนูไว้วางใจ
2. ถ้าผู้ใหญ่คนใดบอกให้หนูปกปิดความลับในเรื่องบางอย่างที่พวกเขากระทำต่อร่างกายหนู รีบบอกผู้ใหญ่ที่หนูไว้วางใจทันที
3. ถ้าผู้ใหญ่คนแรกที่หนูบอกให้ฟัง ไม่ยอมเชื่อหนูจะต้องบอกผู้ใหญ่อีกคนหนึ่ง จนกว่าใครสักคนจะยอมเชื่อ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับความสามารถของเด็กวัยเรียนในการเรียนรู้วิธีป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศ พอดีประมวลได้ดังนี้

Saslowsky และ Wurtele (1985) ได้ทดลองสอนทักษะการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศ โดยการฉายภาพยนตร์เรื่องการสัมผัสให้แก่กลุ่มทดลอง ซึ่งเป็นเด็ก 4 ระดับ คือ เด็กอนุบาล เด็กชั้นเรียนระดับ 1 ระดับ 5 และระดับ 6 จำนวน 67 คน และมีวิธีการวัดโดยใช้แบบสอบถามเพื่อประเมินความรู้ของเด็กเกี่ยวกับการล่วงเกินทางเพศ และการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล เพื่อประเมินคำพูดและพฤติกรรมตอบสนองต่อเหตุการณ์การล่วงเกินทางเพศ ผลการทดลอง พบว่าเด็กในกลุ่มทดลองที่ดูภาพยนตร์มีความรู้เกี่ยวกับการล่วงเกินทางเพศมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญ และมีทักษะในการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม และเด็กนักเรียนในชั้นเรียนระดับ 6 มีค่าคะแนนของการประเมินทั้งสองแบบมากกว่าเด็กนักเรียนในชั้นเรียนระดับ 5 และระดับอนุบาล ตามลำดับ ภายหลังการทดลอง 3 เดือน มีการติดตามประเมินผลพบว่าผลการทดลองที่ได้ยังคงอยู่

Wurtele et al. (1986) ได้ศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสอนทักษะความปลอดภัย (Personal safety skills) เพื่อป้องกันตนเองจากการล่วงเกินทางเพศในหลายรูปแบบแก่เด็กจำนวน 71 คน ระหว่างระดับอนุบาล (Kindergarten) ถึงชั้น ป.1 (first grade) และชั้น ป.5 กับชั้น ป.6 (Sixth grades) รูปแบบการสอนแบ่งเป็น 1) โปรแกรมภาพยนตร์ (Filmed program) เรื่องการสัมผัส 2) โปรแกรมการอบรมทักษะเชิงพฤติกรรม (Behavioral skills training program) ซึ่งใช้ตัวแบบ (Modeling behavioral rehearsal) และการให้แรงเสริม ทางสังคม

3) กลุ่มที่ให้ชมภาพยนตร์และอบรมทักษะเชิงพฤติกรรมร่วมกัน และ 4) กลุ่มควบคุมซึ่งไม่ได้รับการสอน ผลการเปรียบเทียบกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลองทั้ง 3 กลุ่ม พบว่ากลุ่มที่ได้รับการอบรมทักษะเชิงพฤติกรรม (BST) และกลุ่มที่ดูภาพยนตร์ ประกอบกับการอบรมทักษะเชิงพฤติกรรมมีค่าคะแนนความรู้และทักษะความปลอดภัยสูงกว่ากลุ่มควบคุม และกลุ่มที่ได้รับการความรู้โดยการดูภาพยนตร์เพียงอย่างเดียว และพบว่าเด็กนักเรียนชั้น ป.6 มีค่าคะแนนความรู้มากกว่าเด็กนักเรียนชั้น ป.5 ป.1 และระดับอนุบาลอย่างมีนัยสำคัญ ความรู้และทักษะจากการสอนยังคงอยู่ภายหลังจากการทดลองแล้ว 3 เดือน

Wurtele, Marrs และ Miller-Perrin (1987) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการใช้โปรแกรมการสอนการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศ แบบการมีส่วนร่วม (Participant modeling = PM) และแบบสัญลักษณ์ (Symbolic modeling = SM) ในเด็กเล็ก จำนวน 26 คน (Kindergarten children) ในโปรแกรม PM จะสอนทักษะการป้องกันตนเอง (Self-protective skills) โดยอาศัยตัวแบบ (modeling) และการฝึกพฤติกรรม (active rehearsal) ส่วนโปรแกรม SM จะสอนทักษะป้องกันตนเองโดยให้เด็กดูแบบจากผู้ทดลอง ผลการศึกษาพบว่าโปรแกรม PM ช่วยให้เรียนรู้ทักษะการป้องกันตนเองได้ดีกว่าโปรแกรม SM

Poche et al (1988) ได้ศึกษาเปรียบเทียบโดยใช้โปรแกรม 3 แบบ ในการสอนวิธีป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศ คือใช้วิธีการสอนพูดร่วมกับการชมภาพยนตร์ การดูวิดีโอทัศนร่วมกับการฝึกพฤติกรรมและการดูวิดีโอทัศนเพียงอย่างเดียว เปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม ผลการทดลองพบว่าการดูวิดีโอทัศนร่วมกับการฝึกพฤติกรรมเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คะแนนของกลุ่มดูวิดีโอทัศนเพียงอย่างเดียวและกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกัน

Tutty (1992) ได้ศึกษาโปรแกรมการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศ สำหรับเด็กประถมศึกษา (Elementary school-aged children) โดยพัฒนาแบบวัดขึ้นใหม่ คือ The Children's Knowledge of Abuse Questionnaire (C.K.A.Q.) สำหรับประเมินความรู้เกี่ยวกับวิธีป้องกันตนเองจากการถูกล่วงเกินทางเพศ โดยศึกษาในเด็กนักเรียน จำนวน 400 คน โดยแบ่งเป็นชั้นอนุบาล (Kindergarten) Grade 1 Grade 3 และ Grade 6 และทั้ง 4 กลุ่มนี้แบ่งเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่าง กลุ่มทดลองเข้าร่วมโปรแกรมการสอนโดยการชมละครเรื่องการสัมผัส เด็กจำนวนครึ่งหนึ่งของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมได้รับการทดสอบ (Pre-test) ก่อนทำการทดลอง กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้รับการทดสอบอีกครั้งหลังการทดลอง 5 เดือน (Post-test) เพื่อดูการคงอยู่ของความรู้ ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มทดลองมีค่าคะแนน C.K.A.Q. สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ และพบว่าเด็กนักเรียนชั้น

Grade 6 มีค่าคะแนน C.K.A.Q. สูงกว่าเด็กชั้น Grade 5 Grade 3 และชั้นอนุบาลอย่างมีนัย
สำคัญ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย